

mijnEPB.be



 ZEILSCHIPSTRAAT 10
9000 GENT

info@mijnEPB.be
09 226 12 33



mijnEPB.be

i.s.m.



ARCHEOLOGIE NOTA BUREAUONDERZOEK

VERSLAG VAN DE RESULTATEN

OPDRACHTGEVER: GOOSSENS PATRIK

BOUWPLAATS: VISSERIJ 171 - 9000 GENT

Titel: **Archeologienota Gent Visserij 171**

Erkend archeoloog: **Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114**

Auteurs: **Bart Bot**

Advies specialisten: /

Wetenschappelijke advisering: /

Projectcode bureauonderzoek: **2020L36**

Locatiegegevens: **Provincie Oost-Vlaanderen, Gent, Visserij 171, 171A-171D**

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: **Xmax, ymax; xmin, ymin: 105838, 192913; 105779, 192875**

Kadastergegevens: **Provincie Oost-Vlaanderen, Gent, afdeling 4, sectie D, perceelnrs. 3586D & 3586E**

Betrokken actoren: **Bart Bot (erkend archeoloog), Nikki Heyerick (archeoloog), Patrik Goossens (opdrachtgever)**

Plaats en datum: **Gent, 11-12-2020**

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van MijnEPB i.s.m. Bart Bot Archeologie.

MijnEPB i.s.m. Bart Bot Archeologie aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

Inhoud.....	3
1. Inleiding.....	4
1.1. Onderzoeksopdracht.....	4
1.2. Wettelijk kader.....	4
1.3. Randvoorwaarden.....	5
2. Onderzoeksmethode.....	6
2.1. Motivering.....	6
2.2. Huidige situatie en geplande werken.....	8
3. Assesmentrapport.....	13
3.1. Landschappelijk situering.....	13
3.2. Geologische situering.....	15
3.2.1. Tertiair.....	15
3.2.2. Quartair.....	15
3.3. Bodemkundige situering.....	17
3.4. Historische schets.....	17
3.5. Kaartmateriaal.....	23
3.6. Archeologische voorkennis.....	29
3.6.1. CAI.....	29
3.6.2. Archeologische nota's.....	31
4. Synthese.....	32
4.1. Archeologisch verwachtingspatroon.....	32
4.2. Onderzoeksvragen.....	32
Besluit.....	33
Bibliografie.....	34
Figurenlijst.....	35

1. Inleiding

1.1. Onderzoeksoopdracht

Aanleiding van onderstaand bureauonderzoek is de geplande nieuwbouw ter hoogte van het plangebied Gent Visserij 171 (prov. Oost-Vlaanderen). Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte genomen is en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie, conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

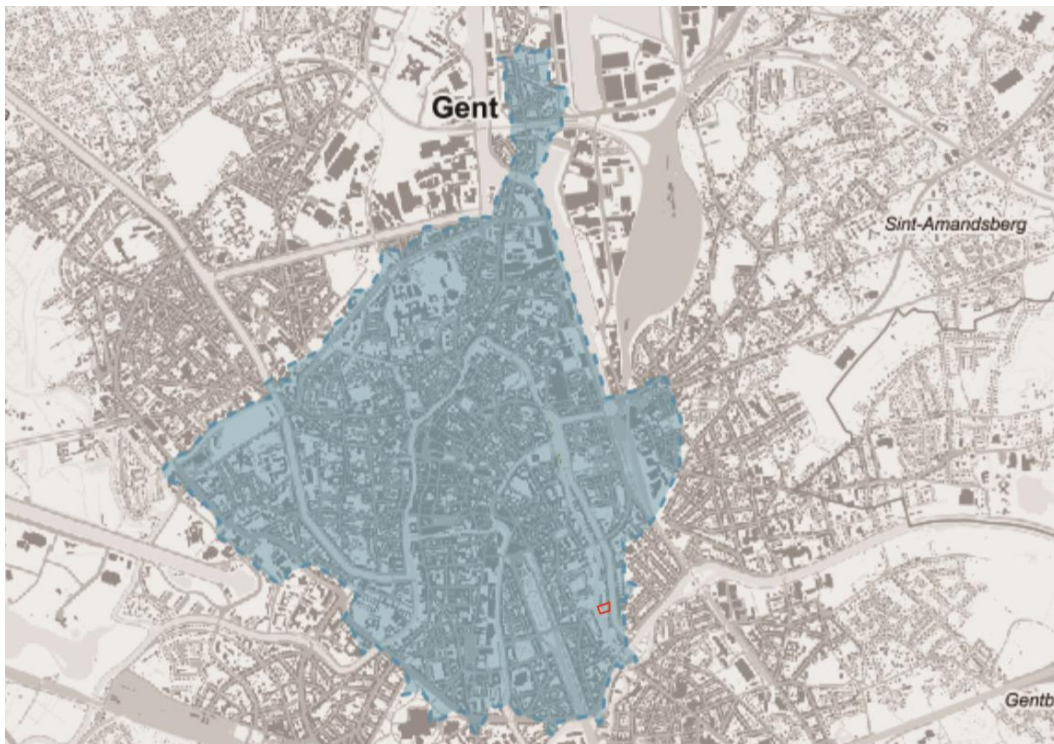
Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van het projectgebied. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied, en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

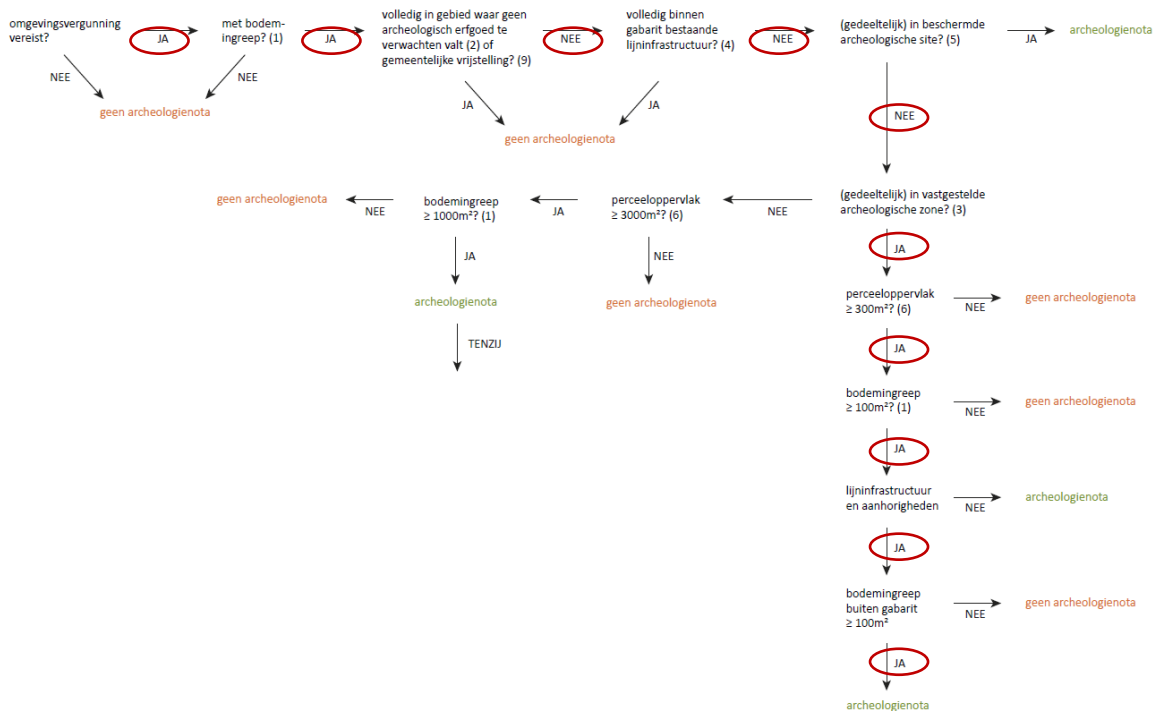
1.2. Wettelijk kader

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag van een omgevingsvergunning met betrekking tot stedenbouwkundige handelingen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt en de geplande werken betrekking hebben op meer dan 100m². De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt circa 1412m². Vandaar is men verplicht een archeologienota bij de aanvraag in te dienen. Het projectgebied bevindt zich niet in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is. Het projectgebied bevindt zich binnen de archeologische zone 'historische stadskern van Gent'¹.



Figuur 1 Kaart met historische stadskern Gent (blauw) en aanduiding van het plangebied (rood kader). (bron: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021>)

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021>



Figuur 2 Beslissingsboom, criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen, deel 1. (bron: Agentschap Onroerend Erfgoed)

1.3. Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

2. Onderzoeksmethode

2.1. Motivering

Doel van het bureauonderzoek is een zo helder mogelijk beeld te vormen van het archeologisch potentieel. Deze drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van het plangebied. Deze archeologische verwachting wordt getoetst en vergeleken met de geplande werken. Op die manier kan een gefundeerde uitspraak gedaan worden of er al dan niet verder archeologisch onderzoek is aangewezen.

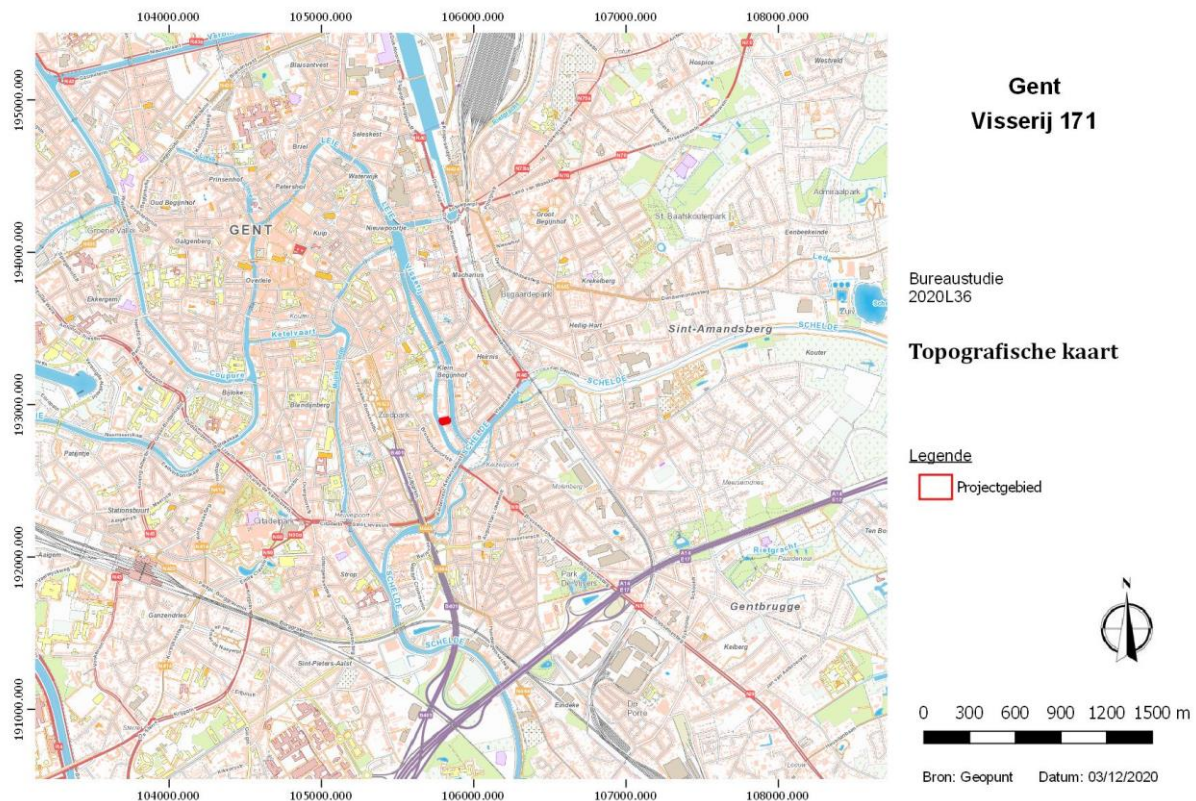
Organisatie

Om de archeologienota op te stellen werden verschillende bronnen geraadpleegd. Informatie over de geplande werken werd aangeleverd door de initiatiefnemer. Zo werden diverse bouw- en funderingsplannen verkregen om een zo duidelijk mogelijk zicht te krijgen op de geplande werken en hun impact.

Om een beeld te kunnen vormen van de fysisch-geografische situatie, een historisch kader te schetsen en bekende archeologische vindplaatsen te kunnen aantonen, werden verschillende bronnen geraadpleegd. Het meeste kaartmateriaal werd teruggevonden via Geopunt². Dit is de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie. Daarnaast werd gebruik gemaakt van Cartesius³, een databank met kaarten van het NGI (Nationaal Geografisch Instituut), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied en de ruime omgeving ervan werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed (CAI)⁴ geraadpleegd. Het kaartmateriaal in deze archeologienota werd opgesteld met QGIS, dit is een vrij en open source geografisch informatiesysteem. De gebruikte bronnen waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd, gezien de ligging van de site, niet opportuun geacht.

Topografische situering

Het plangebied bevindt zich in het zuidoosten van de binnenstad van - Gent, op circa 1,2km ten zuidoosten van het historische hart van de stad (Sint-Baafskathedraal, de Zandberg) en op 1km van de voormalige Sint-Baafsabdij. Het plangebied, bestaande uit twee percelen, ligt tussen de Visserij in het oosten en de vertakking De Pauw (voormalige Achtervisserij, Nederschelde) in het westen. Het plangebied omvat 2 percelen op dit 'eiland': Provincie Oost-Vlaanderen, Gent, afdeling 4, sectie D, perceelnr. 3586D & 3586E.

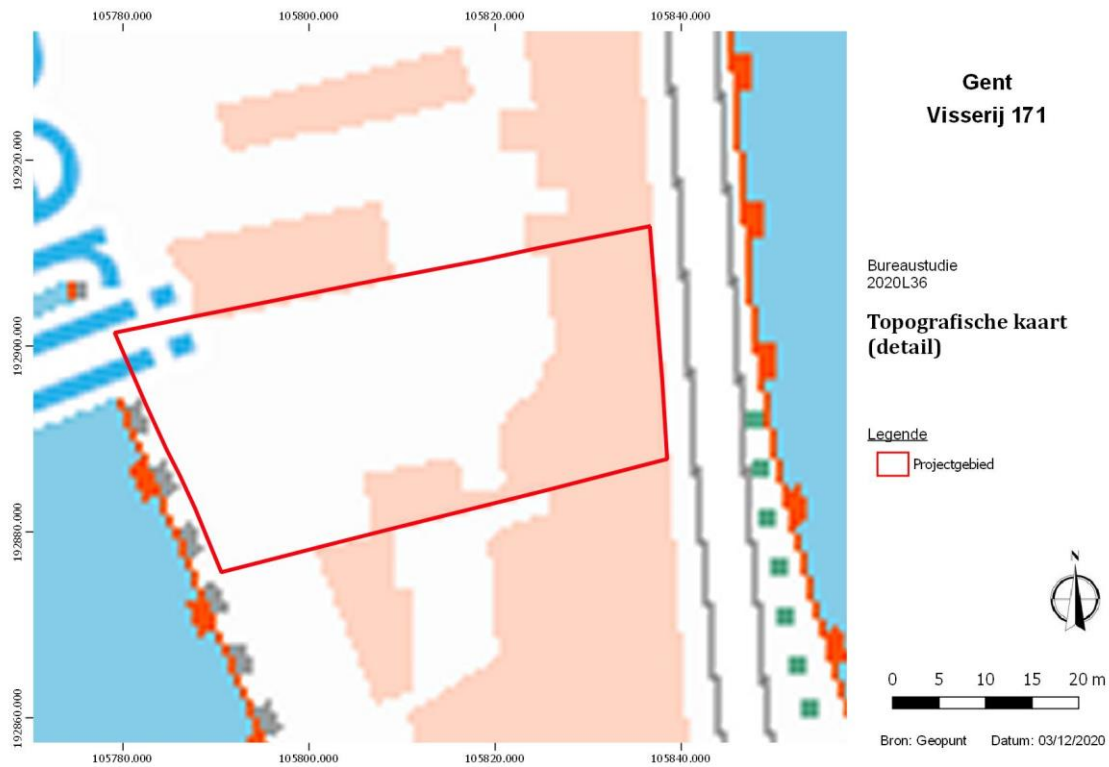


Figuur 3 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt, NGI)

² <https://www.geopunt.be/kaart>

³ <https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>



Figuur 4 Detail van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt, NGI)



Figuur 5 GRB-basiskaart met aanduiding van het plangebied en betrokken perceelnummers. (Bron: geopunt)

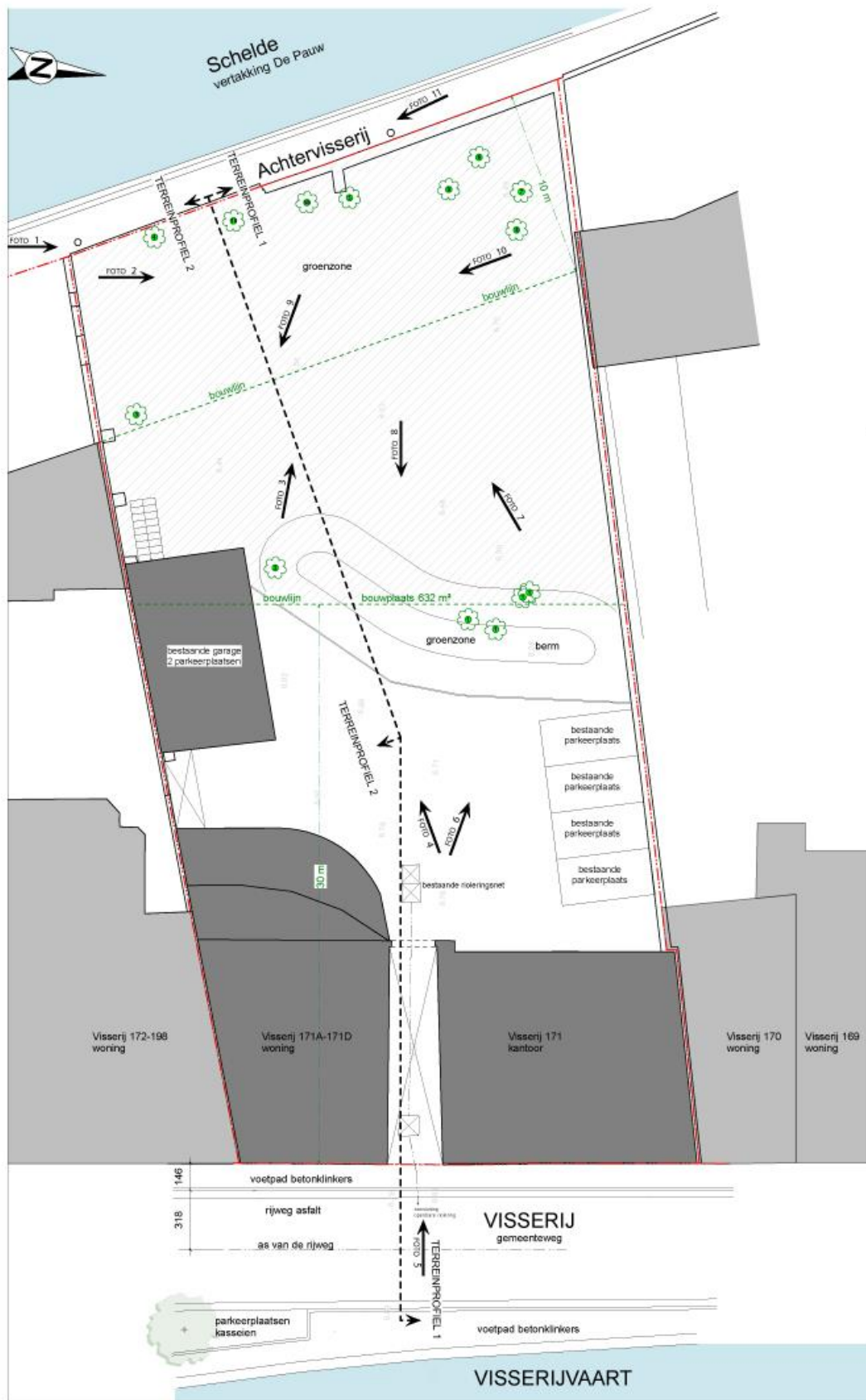
2.2. Huidige situatie en geplande werken

Het plangebied bestaat aan de oostelijke zijde uit twee gebouwen, nrs. 171 (in gebruik als kantoor) en 171A-171D (woning) met oppervlaktes van respectievelijk 150m² en 170m². Ten westen van het bestaande gebouwenbestand bevindt zich een parkeerzone met een overdekte parkeergarage (70m²) en verharding met een 4-tal parkeerplaatsen (260m²). De westelijke zijde van het projectgebied is groenzone met enkele struiken en boompjes (circa 700m²).

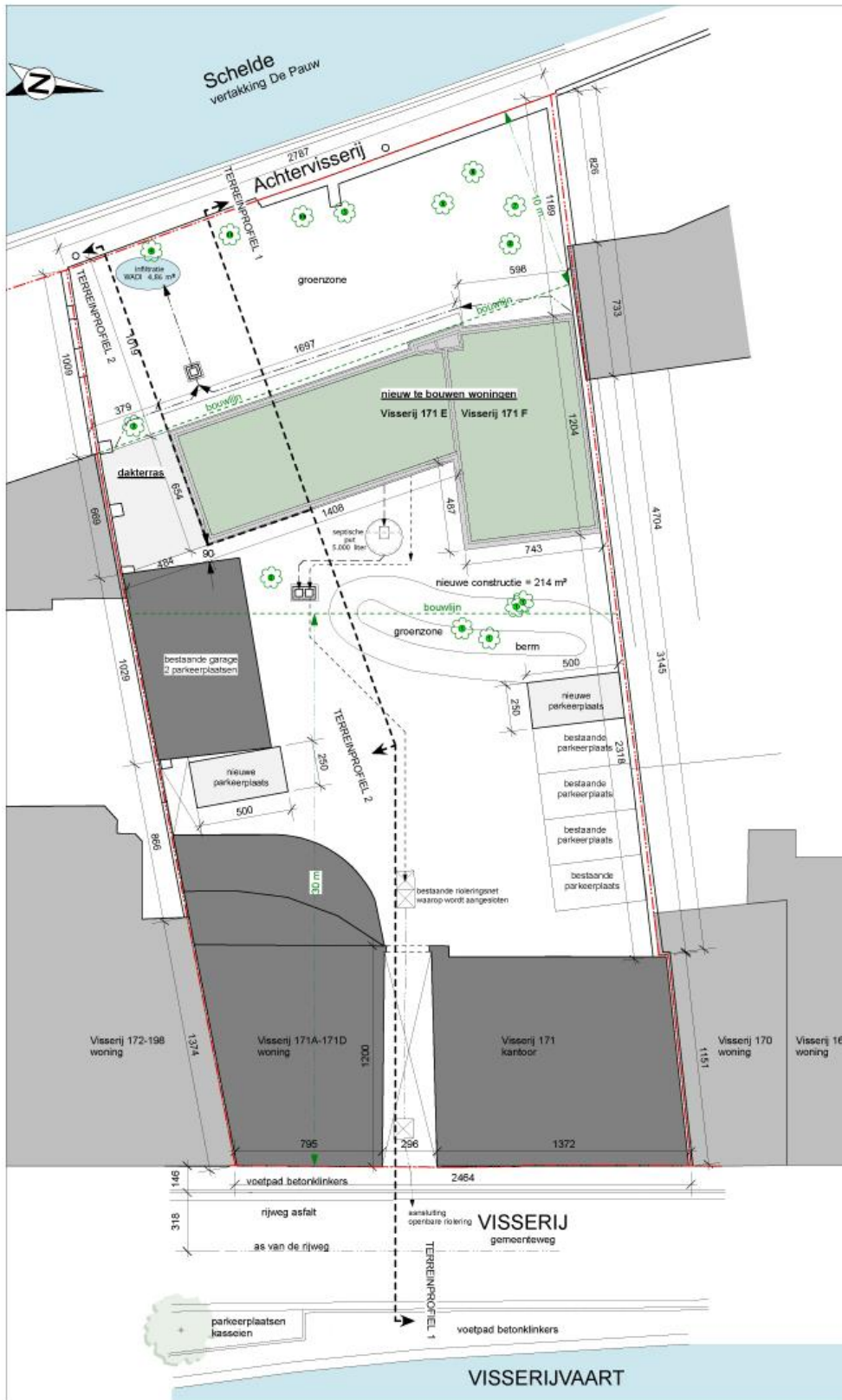
De opdrachtgever vraagt een omgevingsvergunning aan met betrekking tot stedenbouwkundige handelingen. De werken hebben betrekking op het westelijke deel van het plangebied. De opdrachtgever plant de bouw van nieuwe woningen. Deze woningen zullen een gezamenlijke footprint hebben van 214m², 2 woonunits tellen (2 units) bestaande uit een gelijkvloers en verdieping. De nieuwbouw wordt gefundeerd door middel van sleuffunderingen en een algemene vloerplaat. Voor de sleuffunderingen moet rekening gehouden worden met een ingreep in de bodem tot -90cm ten opzichte van het maaiveld. De vloerplaat wordt bovengronds aangelegd. Er wordt eveneens nieuwe riolering voorzien (diepte -90cm en sleufbreedte 50cm), een nieuwe septische put (5000l, diepte aanleg -2m) en een wadi in de zuidwestelijke hoek (4,86m², diepte -60cm) van het terrein. Ten oosten wordt er aansluiting voorzien op het bestaande rioleringsnetwerk. Ter hoogte van de groenzone wordt er geen bodemingreep voorzien.



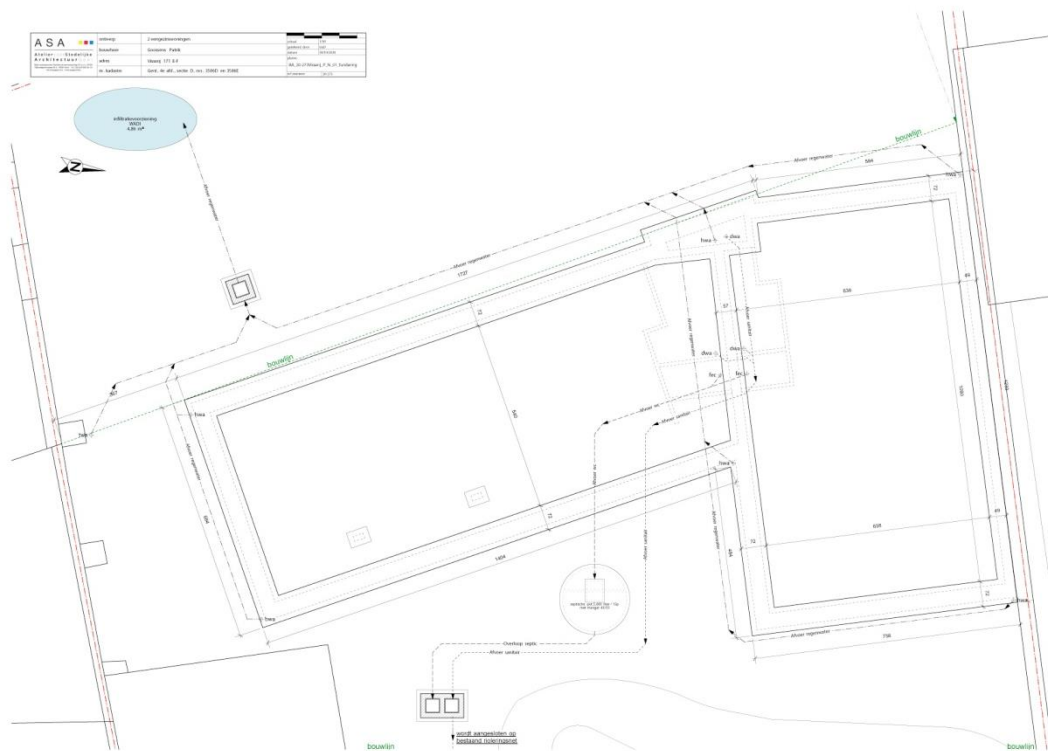
Figuur 6 Recente orthofoto met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)



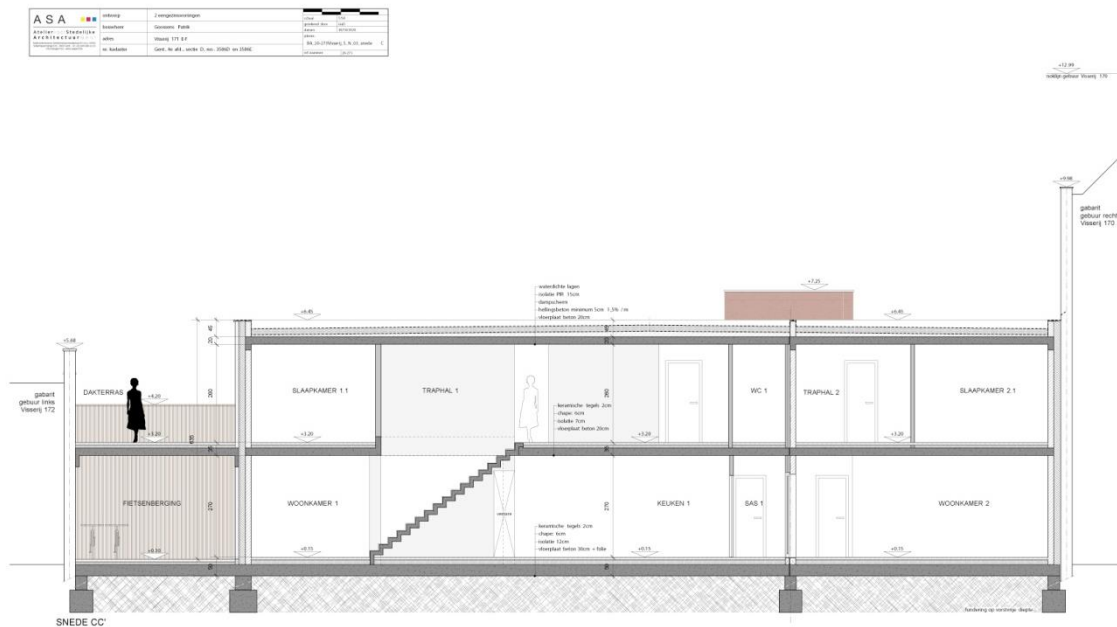
Figuur 7 Uitsnede uit het plan bestaande toestand. (bron: opdrachtgever)



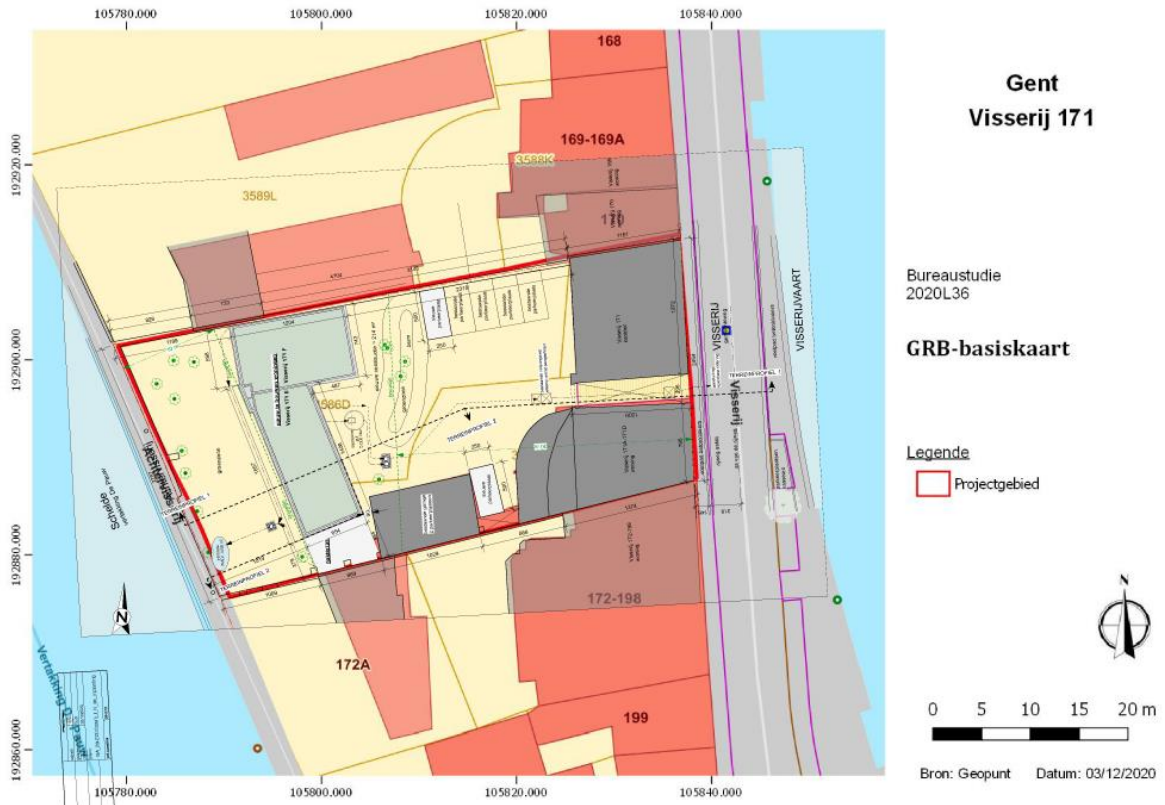
Figuur 8 Inplantingsplan nieuwe toestand. (bron: opdrachtgever)



Figuur 9 Funderings- en rioleringsplan nieuwe toestand. (bron: opdrachtgever)



Figuur 10 Doorsnede C. (bron: opdrachtgever)



Figuur 11 Projectie inplantingsplan op de GRB-basiskaart. (bron: geopunt)

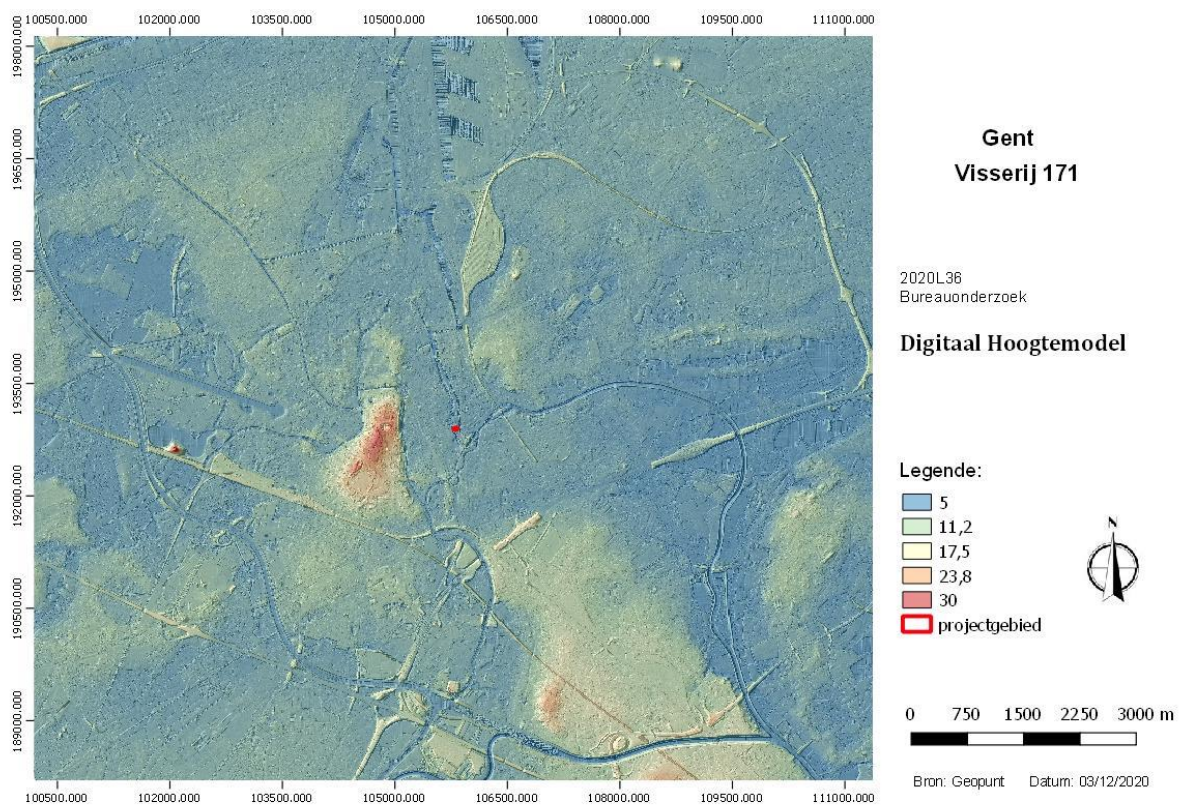
3. Assessmentrapport

3.1. Landschappelijk situering

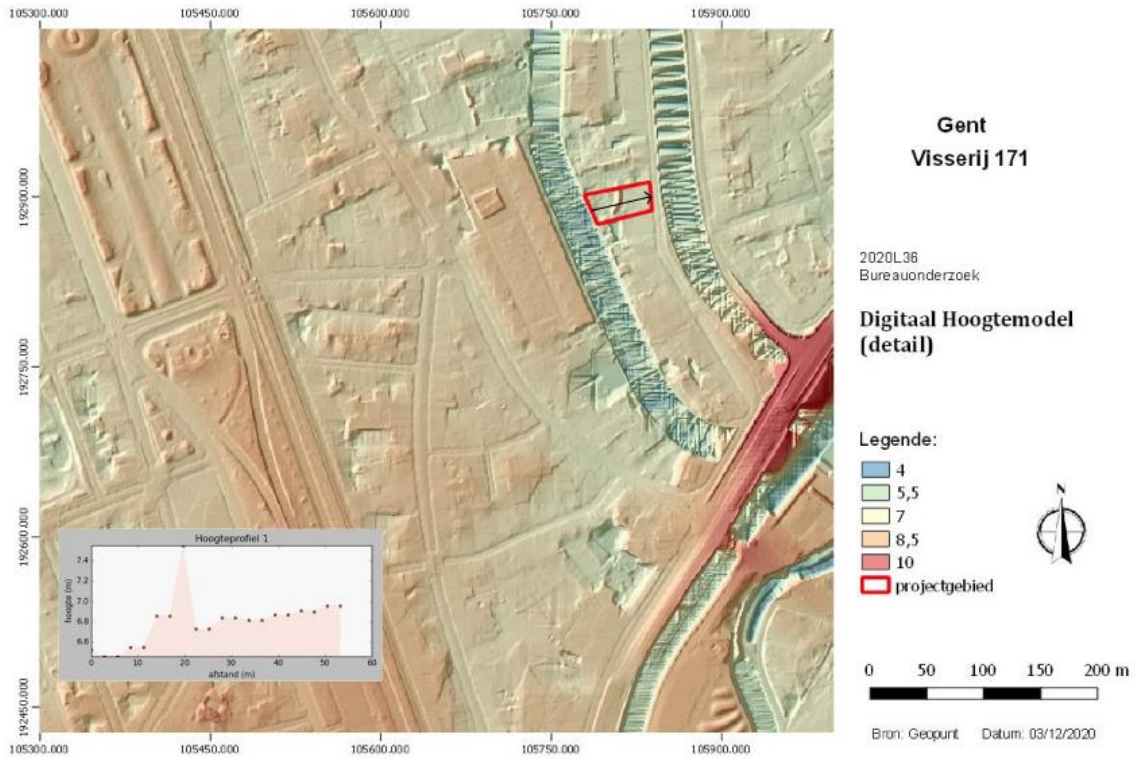
Gent situeert zich in zandig Vlaanderen en bestaat landschappelijk en bodemkundig uit drie gebieden: Een vrij hoog zandig gebied (+5m tot +15m TAW) dat nagenoeg volgebouwd is, een alluviale zone langs weerszijden van de Leie en de Schelde die door het centrum van Gent stromen en een vrij hoge getuigenheuvel gevormd door de Blandijnberg (de top is net geen +30m TAW). Het plangebied ligt ten oosten van de Blandijnberg, ter hoogte van een gebied met een vrij vlak reliëf, gemiddeld +6,8m TAW.

Op de potentiële bodemerosiekaart is geen info voorhanden. In de ruime omgeving bevinden zich evenwel gronden met een zeer laag tot verwaarloosbaar potentieel op erosie.

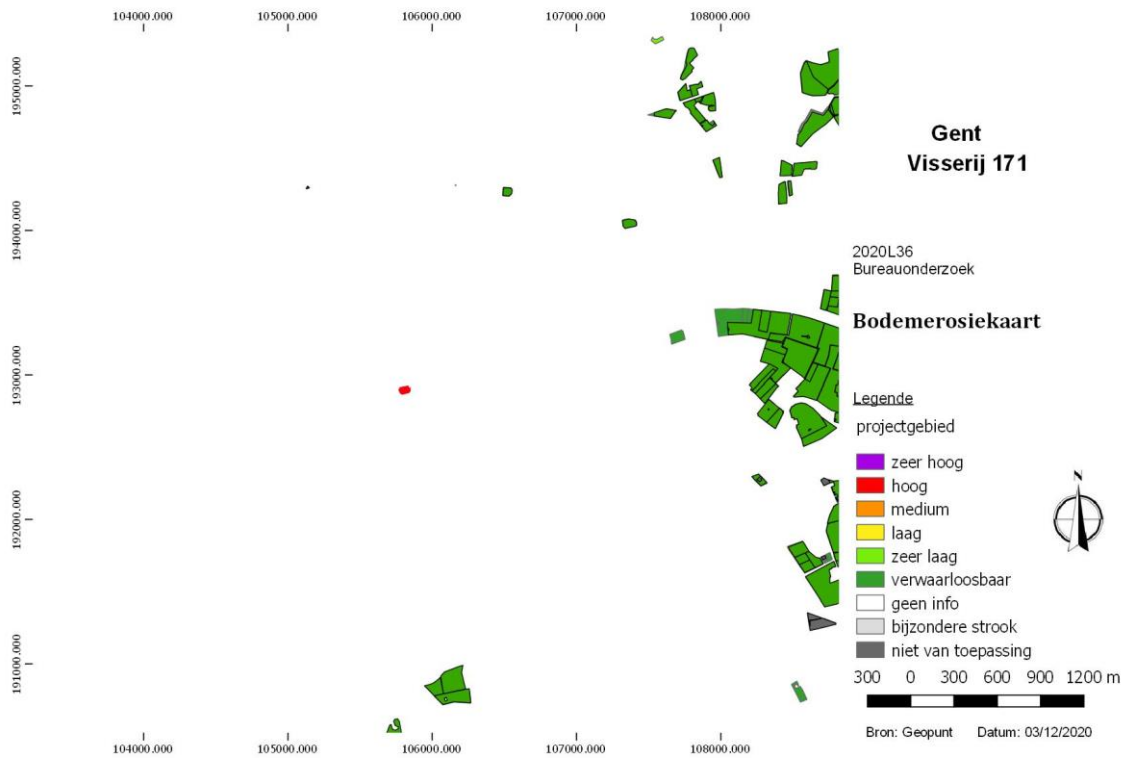
De geomorfologische kaart van de omgeving is niet voorhanden.



Figuur 12 Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)



Figuur 13 Detail van het digitaal hoogtemodel met hoogteprofielen. (Bron: geopunt)



Figuur 14 Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

3.2. Geologische situering

Onderstaande geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

3.2.1. TERTIAIR

De locatie van het plangebied bevindt zich op het Lid van Vlierzele deel van de Formatie van Gentbrugge. De bodem bestaat uit groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, plaatselijk kunnen dunne zandsteenbankjes voorkomen.



Figuur 15 Tertiair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

3.2.2. QUARTAIR

Het Tertiair (of liever het Neogeen) wordt gevolgd door de jongste periode in de aardgeschiedenis: het Quartair. Deze periode vangt dus 2.58 miljoen jaar geleden aan en is onderverdeeld in twee tijdvakken: het Pleistoceen en het Holoceen.

Het Pleistoceen (2.58Ma- 11.7ka) wordt gekenmerkt door grote schommelingen in het klimaat. De (vaak relatief lange) tijden waarin een koud klimaat bestond worden ijstijden (glacialen) genoemd. Tijden waarin het klimaat meer op dat van nu leek worden aangeduid met de term tussenijstijden (interglacialen) aangeduid. Deze grote klimaatschommelingen hadden grote gevolgen en de resultaten daarvan zijn vandaag de dag nog op veel plekken in het landschap te herkennen.

Het jongste tijdvak is (vooralsnog) het Holoceen (11.7ka – heden). Dit tijdvak is gekenmerkt door een redelijk warm klimaat en is daarom ook geclassificeerd als een interglaciaal. Met name in het laatste deel van dit tijdvak is de invloed van de mens op de aarde sterk toegenomen, wat voor de geologie grote gevolgen heeft.⁵

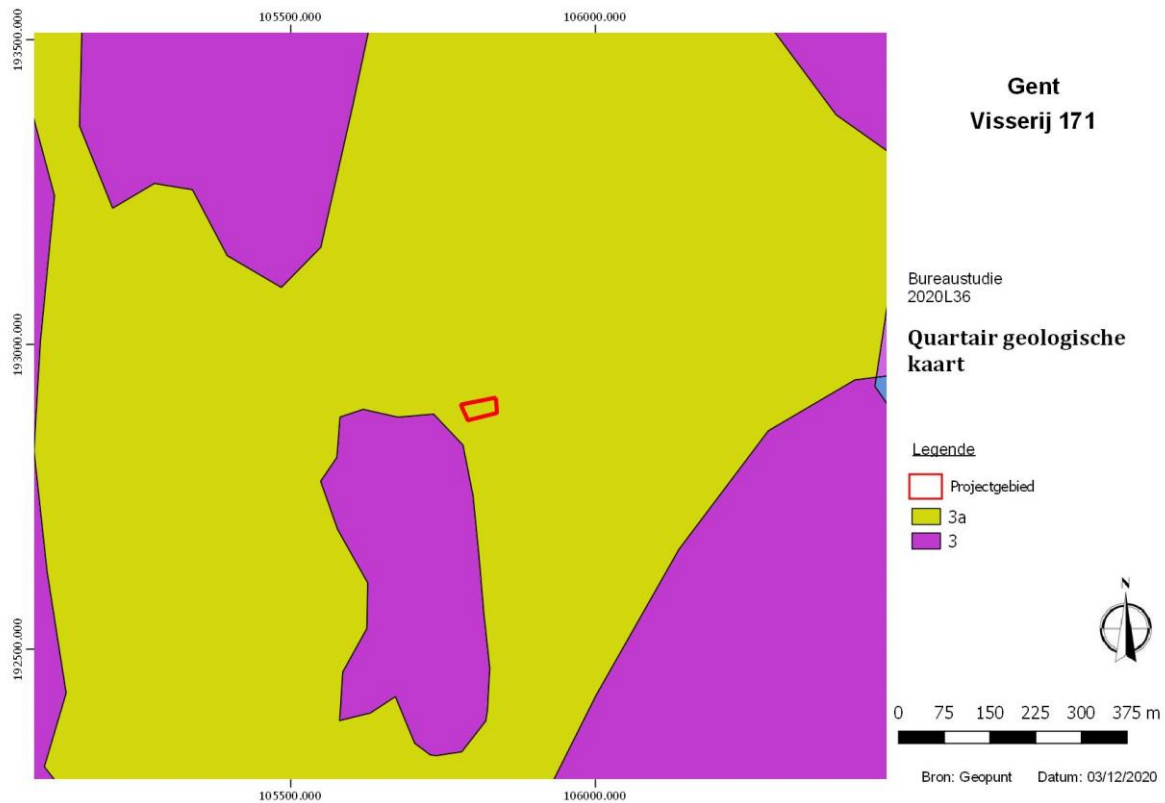
De sedimenten van Quartaire ouderdom worden op grote schaal aan het oppervlak aangetroffen en zijn weergegeven op de Quartairgeologische kaart volgens het principe van profieltypekartering. Daarbij worden lithologie, genese en (chrono-) stratigrafie aangehouden als de belangrijkste kenmerken waar gronden op worden ingedeeld. De dikte van de Quartaire afzettingen varieert sterk in Vlaanderen, van minder dan een meter tot circa 30 meter.⁶

Het profieltype dat voorkomt binnen het plangebied betreft profieltype 3a. Het betreft Fluviaatiele afzettingen (organochemisch en perimarien inclus), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal. Mogelijks (kan ook afwezig zijn) eolische afzettingen van zand

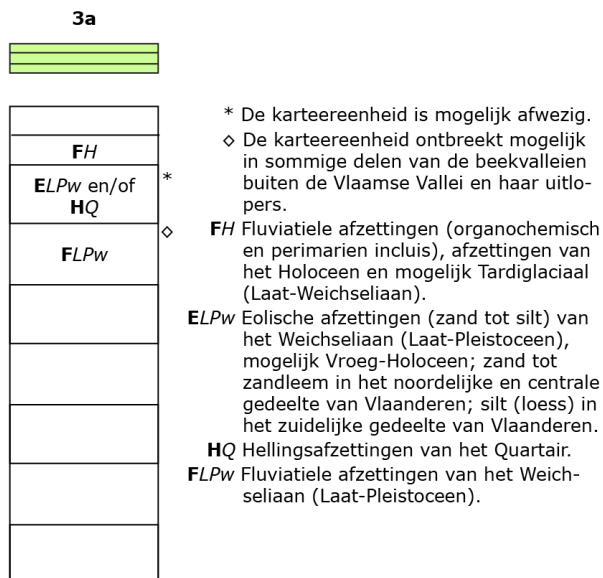
⁵ <http://www.stratigraphy.org/index.php/ics-chart-timescale> ICS, 2017

⁶ <https://www.dov.vlaanderen.be/page/quartairgeologische-kaart-150000> DOV, 2019

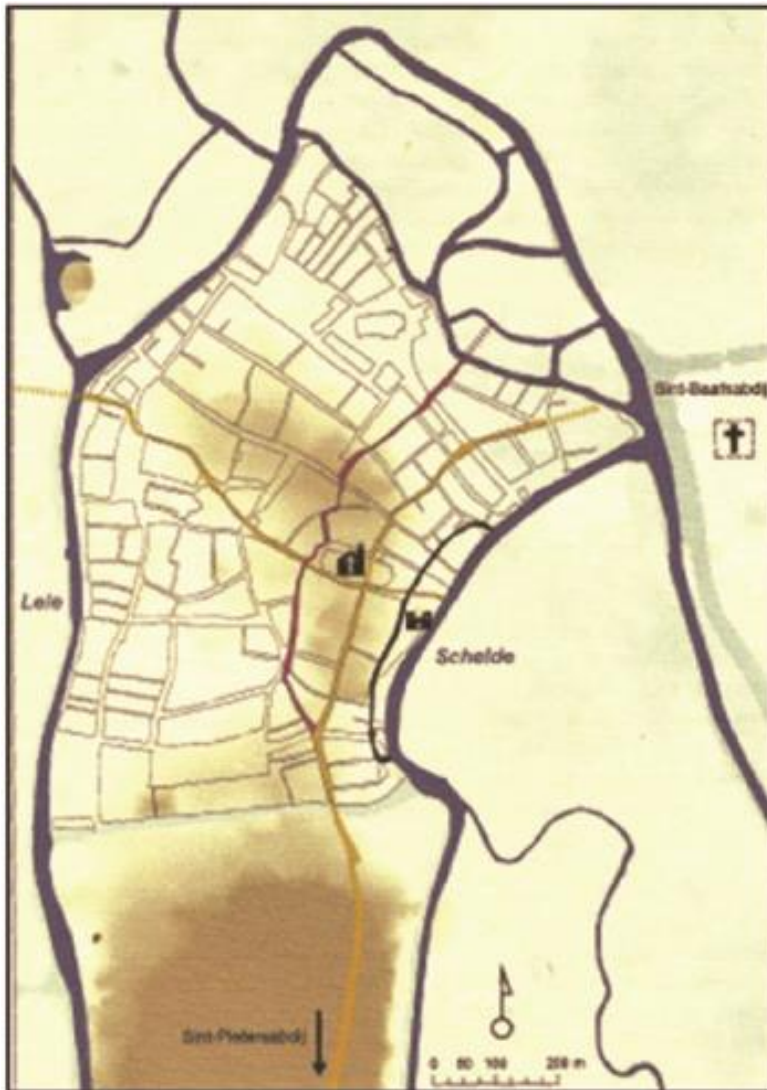
tot silt van het Weichseliaan (laatPleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen (code ELPw), mogelijk kunnen ook hellingsafzettingen van het Quartair (HQ) aanwezig zijn. Onder deze sequentie bevinden zich fluvatiële afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).



Figuur 16 Quartaire geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)



Figuur 17 Uitleg type 3a Quartaire geologische kaart. (Bron: geopunt)



Figuur 19 De eerste nederzetting met haar assen en aanduiding van het projectgebied (rode bol). (bron: VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, p. 12.)

LEGENDE:

— Parallele as met de Schelde.

— Weg die de Sint-Pietersabdij verbindt met de Sint-Baafsabdij en waarlangs de handelsnederzetting zich uitstrekte met haaks hierop de as die de Schelde met de Leie verbond.

— Afsplitsing van de weg tussen beide abdijen.

In de 10^{de} en 11^{de} eeuw groeiden de *portus*, ontstaan aan de 'zandberg', en de bewoningskern, ontstaan rond het Gravensteen, stilaan naar elkaar toe om één grote *portus* te vormen. In 941 werd ten behoeve van deze portusbewoners een bidplaats opgericht, de Sint-Janskerk, op de plaats van de latere Sint-Baafskathedraal. De beide bevolkingskernen groeiden in de loop van de 10^{de} eeuw naar elkaar toe langs een rechte verbindingsas, de Hoogpoort. Nog in de 10^{de} eeuw werd de heropbouw van beide abdijen aangevat met steun van de graven van Vlaanderen. Rond de abdijen zouden zich nadien dorpen vormen die oorspronkelijk geen deel uitmaakten van de stedelijke *portus*. Deze laatste breidde zich snel uit in verschillende richtingen. Dit wordt onder meer aangetoond door de nieuwe markten en kerken die in de 11^{de} eeuw opgericht werden: de Vrijdagmarkt met de Sint-Jacobskerk en de Koornaard (Korenmarkt) met de Sint-Niklaaskerk op de rechteroever van de Leie, en de Sint-Michielskerk op de linkeroever van deze rivier. De Gentse portusbewoners streefden meer en meer naar onafhankelijkheid. Mogelijk op het einde van de 11^{de} of het begin van de 12^{de} eeuw beschikten de Gentenaars over een eigen schepenbank, bestaande uit dertien schepenen. De stad ontwikkelde zich snel door een toenemende economische activiteit.

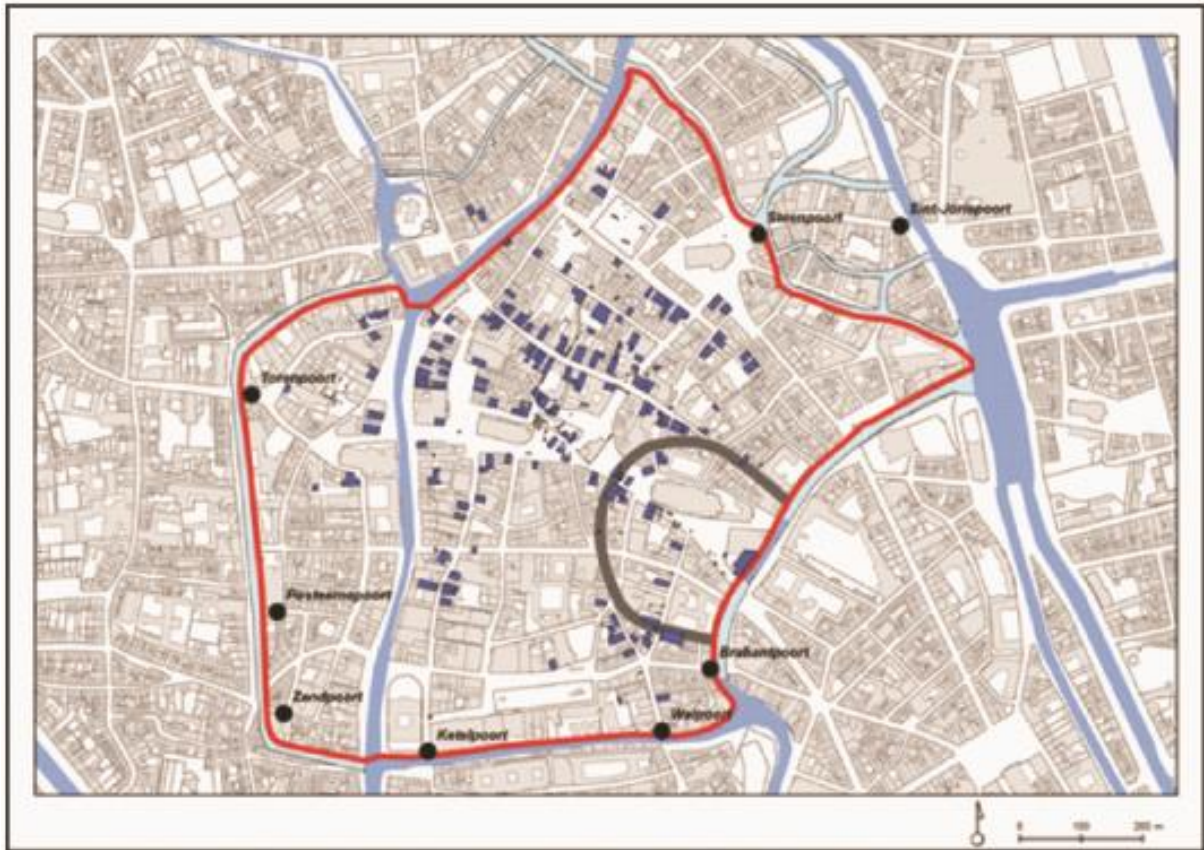


Figuur 20 Het groeien uit de portus: (bron: VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, p.17.)

Legende:

- De portusomwalling
- Oorspronkelijk traject tussen beide abdijen en de haakse as naar de Leie
- De handelsroute en de as van de Hoogpoort (10^{de} eeuw)
- De as van de Onderstraat (11^{de} eeuw)
- De as van de Kammerstraat (12^{de} eeuw)

Rond 1100 werd de stad omgeven door een watergordel, die haar grondgebied scheidde van de Sint-Baafs- en Sint-Pietersdorpen en het omliggende platteland. Deze gordel bestond deels uit natuurlijke waterlopen, deels uit gegraven grachten. Zo werd het Gentse gebied in de vorm van een kuip van 80 hectare groot, omgeven door de Reep (Schelde) ten oosten, door de Ottogracht ten noordoosten, de Leie ten noordwesten, de gegraven Houtlei ten westen en de gegraven Ketelgracht ten zuiden. Minstens vier poorten verleenden toegang tot de stad: de Brabantpoort, de Ketelpoort, de Torenpoort en de poort aan de Steenbrug. De Kuip werd op bepaalde plaatsen versterkt door wallen, gemetselde muren, torens en sluisen. De economische bloei van Gent, die vooral gebaseerd was op de lakennijverheid en de graanhandel, ging gepaard met een toename van de bevolking. Het centrale deel van de stad was sterk bebouwd. Hoewel het grootste deel van de gewone huizen in hout opgetrokken waren, verrezen vanaf de 12^{de} eeuw de eerste stenen patriciërswohnungen en stapelhuizen, gebouwd in donkergrijze kalksteen die uit Doornik aangevoerd werd. Ook de meeste kerken werden in de 12^{de} eeuw in steen herbouwd.



Figuur 21 Aanduiding van de tweede stadsomwalling op het kadasterplan (rood). De gekende patriciërswoningen (Stenen) te Gent (blauw) (bron: Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie).

In de loop van de 13^{de} eeuw groeide de agglomeratie buiten haar eerste omheining. De stadsmagistraat, die sinds 1228 bestond uit een oligarchische top van drie groepen van dertien mannen, de zogenaamd XXXIX die de macht stevig in handen hielden, streefde ernaar het grondgebied van Gent uit te breiden. In diezelfde eeuw nog wist men een aantal omliggende gronden, meestal door aankoop, te bemachtigen. Zo werden achtereenvolgens de zogenaamd watervijk (ten noorden van de Ottogracht), het Terra Montium (ten zuidwesten van de Sint-Michielswijk), Overschelde, de "upstallen" (tussen Nieuwe en Oude Leie), de Oudburg, het "Ser Raas Gerechte" (tussen Coupure en Leie), het 's Borchgraven Gerechte (Briel, Burgstraat), de Muide en Marialand geannexeerd. Zo groeide Gent uit tot een enorme stad met een oppervlakte van 644 hectare, waarvan echter grote gebieden nog onbewoond bleven.

Sinds de tweede helft van de 13^{de} eeuw was men bekommerd om de nieuwe aanwinsten van het omliggende af te sluiten. In 1254 werd een overeenkomst gesloten door de abt van Sint-Pieters en de schepenen om versterkingen op het grondgebied van het Sint-Pietersdorp op te richten. Bij de belangrijkste toegangswegen werden een aantal stadspoorten opgericht. Vermelden we in dit verband de Heuvelpoort en de Petercellepoort of Kortijkse poort, die op het grondgebied van het Sint-Pietersdorp opgetrokken werden; de Koepoort en de Steenpoort bij het Arteveldeplein; de Vijfwindgatenpoort, later vervangen door de Keizerpoort, aan het einde van de Lange Violettenstraat; de Sint-Lievenspoort op het kruispunt van de Sint-Lievenslaan en Keizersvest; de Brugse poort en Muidepoort aan de noordoostgrens van de stad; de Spitaalpoort en Dendermondse poort op het grondgebied van de Sint-Baafsabdij en tenslotte nog de Antwerpse of Geuzenpoort, die pas in de 16^{de} eeuw opgericht werd. De vestingen zelf vormden in feite geen aaneengesloten omheining. Men rekende immers op de moerassige gronden rond de stad die door de bouw van sluizen bij eventuele aanvallen onder water konden gezet worden. Deze sluizen werden op het einde van de 13^{de} eeuw opgericht; de voornaamste waren het Braamgat aan de Opperschelde, het Kuipgat aan de Leie en de Grote Spei aan de Nederschelde. De nieuwe vestingen liepen langs de Leie in het zuidwesten, de Waldam en de Vogelenzanggracht in het westen en noordwesten, terwijl de Muide in het noordoosten door een vest werd ingesloten. In het oosten werd het Sint-Baafsdorp afzonderlijk omheind. In het zuidoosten werden de nieuwe stadsgroonden omgeven door de Schepenvijver in 1254, het Klein Scheldeken in 1325, en een gracht tussen de Keizerpoort en de Sint-Lievenspoort, in 1378-84 gegraven. Daarbij hoorde de Hoge Vest, die liep van Heuvelpoort naar de Bijloke ten zuiden van het Sint-Pietersdorp.



Figuur 22 Panoramisch plan van Gent uit 1534. (bron: Lukas - Art in Flanders VZW, photo Hugo Maertens)

Toen aan de hegemonie van het patricisch bewind een einde werd gesteld, werden ook de ambachtslieden bij het bestuur van de stad betrokken. In 1301 werd door de ordonnantie van Senlis een nieuw schependom ingesteld, dat voortaan zou bestaan uit twee dertientallen, die de benaming kregen van schepenen van de keure en schepenen van de gedele. Deze schepenen met verschillende bevoegdheden beschikten elk over een eigen schepenhuis. In de eerste helft van de 14^{de} eeuw werd ook het Belfort, symbool van de stedelijke macht, opgericht. De groei van Gent werd echter gedeeltelijk ontredderd door tal van oorlogen en beroeringen op sociaal vlak. Door de concurrentie van onder meer Brabant en Engeland verloor Gent zijn unieke handelspositie op het gebied van de lakennijverheid. De eeuw van de Artevelde betekende een eeuw van strijd voor de onafhankelijkheid van Vlaanderen ten opzichte van Frankrijk, waarbij Gent een grote rol speelde.

Ook onder de dynastie van de Bourgondiërs kwam het particularistische Gent herhaaldelijk in botsing met het centrale bestuur. Ondanks alle tegenslagen en vernederingen bleef Gent een belangrijke rol spelen op gebied van handel, nijverheid en kunst. De graanhandel en de linnennijverheid bloeiden, terwijl ook tal van nieuwe gebouwen opgericht werden. Naast prachtige gildenhuisen en hallen, verrees onder meer ook het nieuwe, groots opgezette laatgotische schepenhuis, dat echter onvoltooid zou blijven. Om de gebouwen op te trekken werd Lediaanse kalkzandsteen aangevoerd uit de omgeving van Gent, gekenmerkt door een goudbruine kleur.

Gent heeft het uiteindelijk moeten afleggen tegen de in Gent geboren Karel V, die door de Karolijnse Concessie in 1540 de economische, sociale en politieke structuur van de stad grondig wijzigde. De privileges van de ambachten, die verstarring in de hand werkten, werden opgeheven. De bouw van een dwangburcht, het Spanjaardkasteel, werd bevolen op de plaats waar de Sint-Baafsabdij lag, waardoor het grootste deel van deze belangrijke abdij en het dorp daar rond verdween. De tweede helft van de 16de eeuw werd gekenmerkt door de godsdienstoorlogen, waarin Gent wederom een belangrijke rol zou spelen. De stad kende een calvinistisch bewind van 1577 tot 1584, met als belangrijkste figuren Hembyze en Ryhove. In deze periode werd een nieuwe gebastioneerde omheining rond Gent aangelegd. De eerste werken startten in 1572, maar de belangrijkste werden sinds 1577 uitgevoerd. Men volgde hierbij grotendeels de lijn van de tweede omheining maar in het oosten kwam men dicht bij de stad en nam men de bewaard gebleven delen van het Spanjaardskasteel op in de versterking. Deze omheining had de karakteristieke driehoekige vorm die het Gentse grondgebied zou blijven typeren tot het einde van de 18^{de} eeuw.



Figuur 23 Plan uit 1649, Flandria Illustrata Sanderus (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Ghent,_Belgium_-_Map_1649.jpg).

Het bevolkingscijfer was tegen het einde van de 16^{de} eeuw sterk gedaald tot 30.000 inwoners, onder meer te verklaren door het grote aantal uitwijkingen om religieuze en economische redenen. In de 17^{de} eeuw kende Gent een langzame heropleving, die duidelijk weerspiegeld werd in het stijgende bevolkingscijfer dat in 1690 terug tot 52.000 geklommen was. Vele kloosters vestigden zich in de stad, en kerken en openbare gebouwen werden opgericht of hersteld. Daardoor ontwikkelde zich een intensieve bouwbedrijvigheid, die aangewakkerd werd door het beleid van de aartshertogen Albrecht en Isabella. In deze periode werd het versteningsproces van de woonhuizen, dat reeds sinds de 16^{de} eeuw door toelagen gestimuleerd werd, intensief doorgevoerd. Gent telde in de 17^{de} eeuw circa 7.000 huizen en 500 straten. Het begin van de 18^{de} eeuw betekende eerst een achteruitgang door de nasleep van de oorlogen tegen Lodewijk XIV, doch weldra volgde weer een tijdperk van betrekkelijke bloei onder het Oostenrijks bewind (1714-1792). Onder het centraliserende beleid van Maria Theresia werden handel en nijverheid gestimuleerd. De eerste fabrieken werden opgericht en een nieuwe handelaarsklasse ontwikkelde zich. Zij werden de opdrachtgevers voor de bouw van een aantal statige herenhuzen in het centrum van de stad. Op het einde van de 18^{de} eeuw werden door verschillende verordeningen van Jozef II een aantal kerkelijke instellingen afgeschaft en werd ook een aanvang gemaakt met de ontmanteling van de stadsomheining. In 1786 werden bij een volkstelling 48.409 inwoners geteld.

In 1789 brak de Franse Revolutie uit en in 1794 kwamen geheel de Zuidelijke Nederlanden tot 1814 onder Frans gezag te staan. Dit betekende een grondige wijziging van maatschappij en instellingen. Gent werd de hoofdstad van het Scheldepartement, één van de negen Franse departementen die in 1795 in de Zuidelijke Nederlanden opgericht werden. De eerste periode van deze overheersing was vrij brutaal en gericht tegen de katholieke clerus en adellijke grondbezitters. Vele kerken en kloosters werden als nationaal goed verkocht of gesloopt. Op de vrijgekomen gronden verrezen later nieuwe, burgerlijke gebouwen. Onder Napoleon I werd de stad verder ontmanteld. De katoennijverheid, met Lieven Bauwens als promotor, kende een snelle ontwikkeling. De constante toename van de bevolking had een vermeerdering van de bebouwde oppervlakte tot gevolg.

Het Hollands bewind onder koning Willem I (1814-1830) was vrij gunstig voor Gent. Door de stichting van de rijksuniversiteit in 1816 werd Gent een nieuw element rijker, dat niet alleen op geestelijk en intellectueel, maar ook op bouwkundig gebied een sterke stempel op deze stad zou drukken. Tevens werd de economie sterk gestimuleerd waardoor de hogere burgerij zich orangistisch opstelde en verzet bood tijdens de Belgische Omwenteling.

Na de aanvankelijke moeilijkheden bij de stichting van België, veroorzaakt door de sluiting van de Schelde en het kanaal van Terneuzen en het verlies van overzeese afzetgebieden, ging de onstuitbare groei van Gent verder. Door de uitbreiding van de katoen- en vlasnijverheid werd Gent één van de leidende textielcentra van Europa. De bevolking kende een snelle aanwas en verdubbelde haar

aantal inwoners op 60 jaar tijd (155.000 in 1890). Arbeiderswijken (beluiken) en fabrieken werden op de nog onbebouwde ruimten opgericht terwijl de stad zich verder ging uitbreiden tot de randgemeenten. Het stadscentrum onderging op het einde van de 19^{de} eeuw een aantal wijzigingen. Door het zogenaamd Zollikofer-De Vigneplan, uitgevoerd na 1883, werd voorzien in een rechtstreekse verbinding tussen het centrum van de stad en het nieuwe Zuidstation. Daartoe werden de Limburg- en Vlaanderenstraat aangelegd. Een gedeelte van de Reep, van de Brabantdam tot het Geraard Duivelsteen werd overwelfd, het Prof. Laurentplein en de Henegouwenstraat werden afgelijnd. Ook de Oude Schelde werd drooggelegd, waardoor de Kuiperskaai en de Oude Scheldestraat ontstonden. Talrijke historische waterwegen en wallen werden gedempt (Ottogracht, Houtlei, Plottersgracht, Schipgracht).

Onder burgemeester Emile Braun (1895-1920) werd de oude binnenstad grondig "gesaneerd". Dat wil zeggen dat het oude stratennet door de afbraak van hele huizenblokken veranderd werd. Het Sint-Baafsplein en het E. Braunplein werden gecreëerd terwijl de belangrijkste gebouwen, het Belfort, de Lakenhal, het Gravensteen, de Sint-Niklaaskerk en de Sint-Baafskathedraal werden vrij gemaakt van aanbouwen. De monumentale Sint-Michielsbrug werd over de Leie aangelegd. Tevens werden in het vooruitzicht van de wereldtentoonstelling van 1913 een aantal restauraties van belangrijke monumenten doorgevoerd.

3.5. Kaartmateriaal

Het oudste zicht op het projectgebied dateert uit 1534 en betreft het zicht op Gent vanuit vogelperspectief, zogenaamd panoramisch zicht op Gent. Het plangebied is niet duidelijk te lokaliseren. Wel kan gesteld worden dat er zich vermoedelijk nog geen bebouwing bevond ter hoogte van het plangebied.

Jacob van Deventer was een Nederlands cartograaf, die voornamelijk gewestkaarten maakte. In 1555 werd hij koninklijk geograaf en kreeg hij van Filips II van Spanje de opdracht om alle steden van de toenmalige Nederlanden te karteren. Op deze kaart van de stad Gent is bvb. duidelijk het Spanjaardenkasteel ten noorden van het plangebied te zien. De enige aanwezigheid van bebouwing is geclusterd ten westen van het plangebied, aan de overzijde van de Nederschelde. Daar bevindt zich de oude wijk 'De Groene Hoye en t'Zand'. De wijken, gelokaliseerd tussen de Nederschelde en de Muinkmeersen, werden sinds een vroege periode doorkruist door belangrijke invalswegen zoals de Lange-Violettenstraat, Brusselsepoortstraat en de Sint-Lievenspoortstraat waarlangs het klooster van Nieuwen-Bossch, het Klein Begijnhof van Onze-Lieve-Vrouw ter Hoye en het Pesthuis (heden de Kazerne) zich vestigden. Het plangebied zelf ligt ter hoogte van een onbebouwde, vermoedelijk agrarische zone, op de rechteroever van de Nederschelde.

Henricus Hondius is een van de belangrijkste Nederlandse cartografen. Hij maakte de GANDAVUM VULGO GENT, een kleurenkaart van Gent versierd met wapenschild. Onder de kaart worden 81 plaatsen, gebouwen, kerken, versterkingen en bruggen vermeld. Op deze kaart staan duidelijk de verschillende gebouwen afgebeeld van de wijk ten westen van het plangebied. Het plangebied zelf is nog altijd gesitueerd ter hoogte van agrarisch gebied, ten oosten van de Nederschelde.

De Villaret-kaart werd aangemaakt naar aanleiding van de Franse veroveringen in onze streken tussen 1745 en 1748, met de bedoeling de gebieden gedetailleerd te karteren. Eén van de ingenieur-geografen die aan het project meewerkte was Jean Villaret, waaraan de naam voor de kaart ontleend werd. Hij was verantwoordelijk voor het gebied tussen Menen-Gent-Doornik tot Maastricht-Luik, wat recent beschikbaar werd gesteld door het agentschap Onroerend Erfgoed en AGIV. Een collega van hem bracht al eerder tussen 1729 en 1730 de kustregio en Westhoek in beeld, maar die zijn (nog) niet vrij raadpleegbaar. De kaartbladen zijn zeer gedetailleerd, zowel naar topografie als bebouwing, wegen, etc., bijgevolg zijn ze zeer interessant voor historisch onderzoek, maar zijn moeilijk correct te georefereren. Vermoedelijk moet de projectie verschoven worden naar het noorden, ten oosten van de Nederschelde. In deze zone staat geen bebouwing.

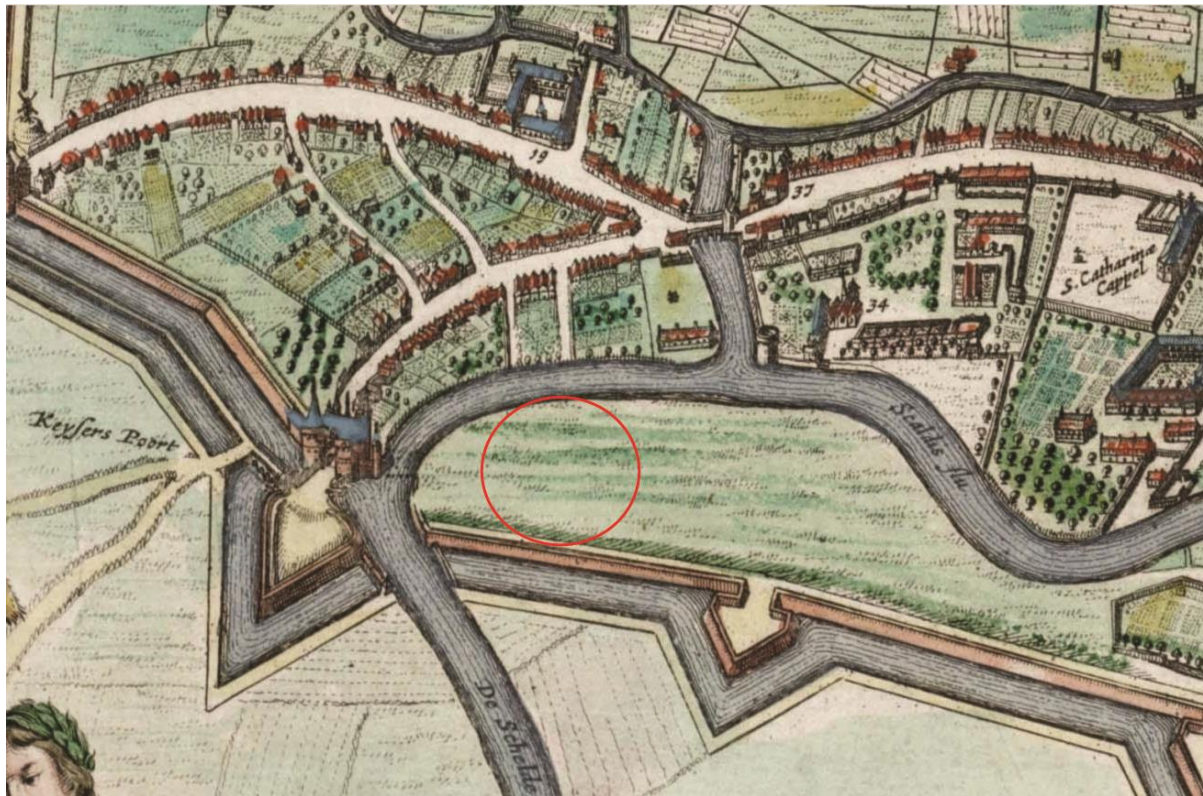
De kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik werd opgesteld tussen 1771 en 1777 door de graaf de Ferraris. Het is een interessant document, omdat alle gebouwen ingemeten werden en ook de omgeving werd vrij waarheidsgetrouw opgetekend (rivieren, grachten, poelen, bossen, hagen, etc.). Er dient wel de kanttekening gemaakt te worden dat deze kaart vooral vanuit en militair standpunt opgetekend werd. De gebieden die in dat kader minder interessant waren, werden minder nauwkeurig ingemeten. Op de Kaart van Ferraris is te zien hoe het projectgebied gekneld zit tussen het Visserijkanaal en de Achtervisserij, onbebouwd is en in gebruik als akkerland. Het eiland tussen de Nederschelde, langsheen de Achtervisserij, en het Visserijkanaal is het resultaat van een menselijke ingreep in het midden van de 18de eeuw. Toen werd parallel met de Schelde een kanaal gegraven dat het Visserijkanaal werd genoemd. Een jaar eerder werd de Schelde op die plek rechtgetrokken. De smalle strook grond tussen beide waterwegen groeide tegen het einde 18de eeuw uit tot een industriële zone. Er hadden zich, voor die tijd, belangrijke bedrijven gevestigd. Aan de oever van de Lousbergskaaai, en in mindere mate aan die van de Visserij, bouwden de industriëlen hun huizen. Tot midden 19de eeuw lagen hun fabrieken aan de oever van de Achtervisserij, waar de Nederschelde loopt. Twee keer per dag was er een meter tijverschil. Dat is de reden waarom er parallel met de Nederschelde een kanaal werd gegraven. De fabrieken die tussen de beide waterlopen stonden, konden energie winnen, als gevolg van het tijverschil, à rato van één meter, dat zich twee maal per dag voordeed. Een ondergronds kanaal verbond het Visserijkanaal met de Nederschelde. Bij hoog water werd zoveel mogelijk water binnengelaten in het Visserijkanaal. Door middel van schotten verhinderde men dat het water vroegtijdig terugvloeide. Bij laag water liet men het over molenraderen terugstromen naar de Nederschelde. Op die manier ontstond een betrouwbare krachtbron als aanvulling op de wind- en paardenkracht. Hoewel groen, ging deze energiewinning blijkbaar gepaard met een groot rommelend geluid, waardoor de Visserij ook de bijnaam 'rommelwater' kreeg.

Philippe Vandermaelen (1795-1869) is de stichter van het "Établissement géographique de Bruxelles". Hij publiceerde de eerste uitgave van een topografische kaart van België op metrische schaal. Voordien waren schalen grafisch, of werden ze uitgedrukt in plaatselijke maten (el, vadem, mijl, ...). Hij werkte samen met Paul Gérard, die na het vertrek van de Hollanders in 1830, in het bezit gebleven was van de punten van tweede en derde orde van de triangulatie van Erzey. Hij maakte verschillende kaarten van België op basis van dit

geodetische net en volgens de gewijzigde projectie van Flamsteed. Op de Topografische kaart van Vandermaelen staat waarschijnlijk wel bebouwing afgebeeld. Dit wordt duidelijk op de topografische kaart uit 1841 en 1858. Hierop is zowel in het noorden, ten zuiden en langs de zijde van het Visserijkanaal bebouwing (fabriekjes?) te zien. In de loop van de 19de eeuw werd het energiewinningsysteem achterhaald door de opkomst van de stoommachines. In diezelfde periode verhuisden de industriëlen naar de haven. Maar in een tussenperiode, in 1828, werd nog De Pauwvaart gegraven, die van het eind van Portus Ganda en de Achterleie, naar de zwaairom aan de Dampoort loopt. Hierdoor ontstond een rechtstreekse verbinding tussen Zeeschelde en Handelsdok. De waterweg langs de Visserij werd nog intens gebruikt tot dat de Ringvaart in gebruik was, in 1969. Met het wegtrekken van de industriëlen, nam de burgerij de gronden en de huizen aan de Visserij over. De straat had een 'air van boulevard' en was gunstig gelegen ten opzichte van het centrum en van het station. De statige herenhuizen staan er nog, terwijl hier en daar nog industriële restanten te zien zijn aan de Achtervisserij. De orthofoto uit 1971 is weinig gedetailleerd. De bebouwing wordt duidelijker op de orthofoto van 1990, de situatie veranderd praktisch niet tot op heden.



Figuur 24 Kaart van Jacob van Deventer met aanduiding van het plangebied. (bron: Cartesius)



Figuur 25 projectgebied bij benadering weergegeven op Sanderuskaart 1641, Henricus Hondius, Frederick de Wit (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent)



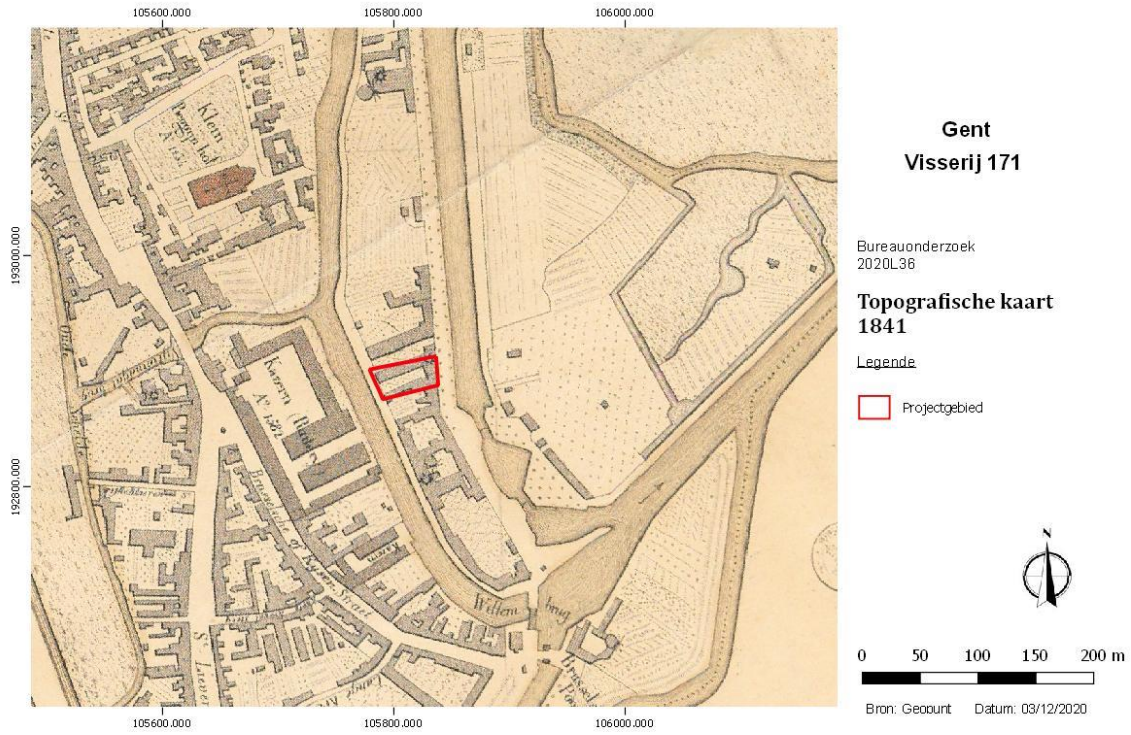
Figuur 26 Villaret-kaart (1745-1748) met projectie van het plangebied. (bron: geopunt)



Figuur 27 Ferrariskaart (1777) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)



Figuur 28 Kaart Vandermaelen (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)



Figuur 29 Topografische kaart uit 1841. (bron: geopunt)



Figuur 30 Topografische kaart uit 1858. (bron: geopunt)



Figuur 31 Orthofoto uit 1971. (Bron: geopunt)



Figuur 32 Orthofoto uit 1979-1990. (Bron: geopunt)

3.6. Archeologische voorkennis

Enkele sites/grote opgravingcampagnes bevinden zich in de ruime omgeving van het plangebied. Het betreft ten westen de opgravingen ter hoogte van het Sint-Pietersplein⁸, ten noordwesten ter hoogte van de Waalse Krook⁹ en ten noorden ter hoogte van de voormalige Sint-Baafsabdij¹⁰.

3.6.1. CAI

- Cai 157765¹¹: ten westen van het plangebied situeert zich het kazerne de Hollain. Op deze locatie bevond zich het pesthuis van Sint-Macharius. De onderkeldering is nog steeds intact. Het 16^{de} eeuwse Pesthuis was een rechthoekige constructie in baksteen bestaand uit 2 bouwlagen en een zolderverdieping.
- Cai 333536¹²: ter hoogte van de Lange Violettenstraat werd tijdens archeologisch en bouwhistorisch onderzoek resten van de stadsmuur en versterkingstoren gevonden. Opstaande bakstenen resten zijn verwerkt in zuidmuur van het Begijnhof; aan stadszijde versterkt met zware steunberen verbonden met een spitsboog. Op deze boog rustte waarschijnlijk een weergang.
- Cai 33535: ten noordwesten van het plangebied werd tijdens een evaluerend terreinonderzoek wat aardewerk verzameld (grijs, rood, steengoed, porselein en majolica).
- Cai 151273: ten oosten van het plangebied, ter hoogte van de Rijke Klarenstraat bevindt zich het Klooster van de Rijke Klaren. In 1280 kregen de volgelingen van Clara van Assisi de toestemming zich hier te vestigen. De oudste gebouwen dateren van ca. 1285. In 1576 werd besloten om het klooster om strategische redenen te slopen. Mogelijk bleef hun klooster als hoeve verder bestaan. Bij archeologische waarnemingen werden restanten van bakstenen gebouwen, menselijke skeletten afkomstig van een begraafplaats, huisraad en een bronzen plaatje (onderdeel van grafplaat) geregistreerd.
- Cai 333534: ten zuiden van het plangebied, ter hoogte van de Brusselsesteenweg, bevond zich een molen. Er is geen weet van bewaarde constructies.
- Cai 151214¹³: op deze locatie bevindt zich het Hof van Raveschoot. Het betreft een laatmiddeleeuwse site met walgracht. Een vierkante omgrachting rondom een aantal gebouwen.

⁸ Laleman M.C., Bru M.-A. & Vermeiren G., 2010, Onder het Sint-Pietersplein: van hoogadelijke begraafplaats tot parking, Gent.

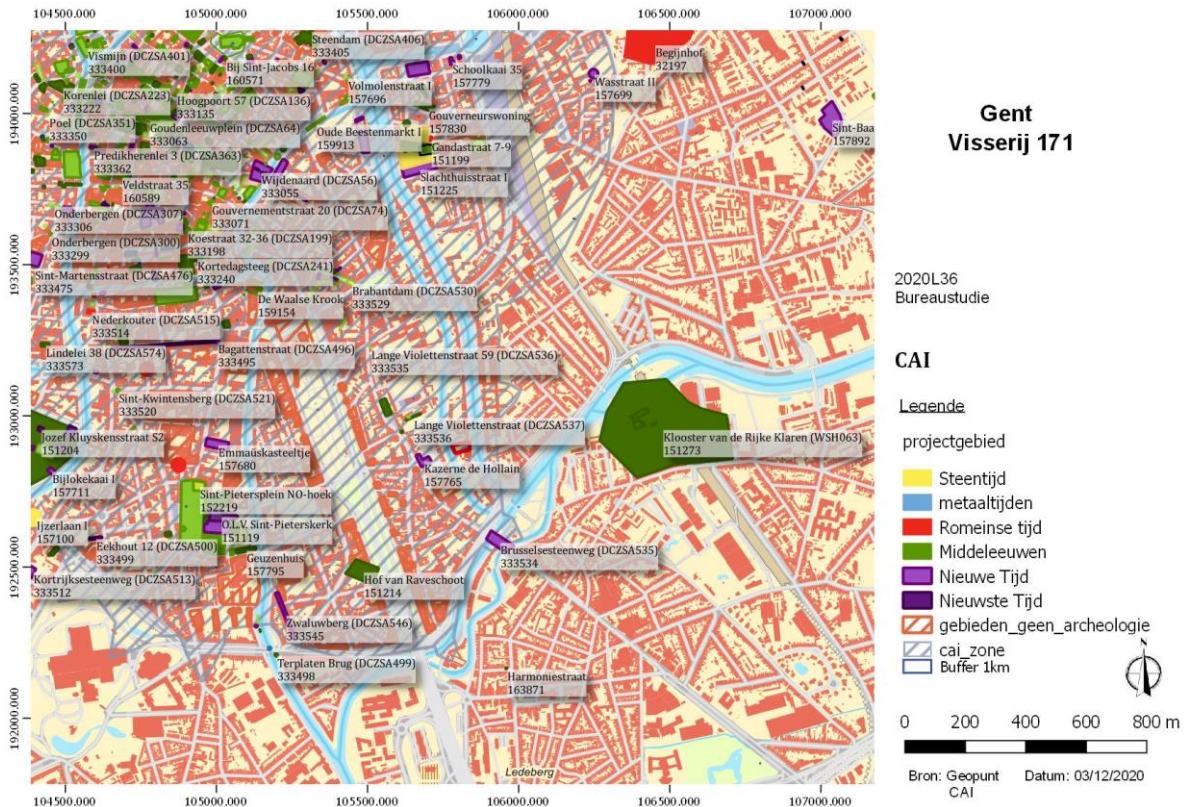
⁹ Vermeiren G., Bru M.-A. & Stoops G., 2018, De Krook: een leerrijk boek, Gent.

¹⁰ Stoops G. 2008, Gandastraat 7-9, in: Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2, pp. 28-32. Stoops G. 2008, Gandastraat 5, Sint-Baafsabdij, Abdijkerk, Stadsarcheologie Bodem en monument in Gent, 2/2. Audooren F. & Vantornhout A., 2018, Het Spaans kasteel gent, van dwangburcht tot woonwijk, Buren van de abdij, Gent.

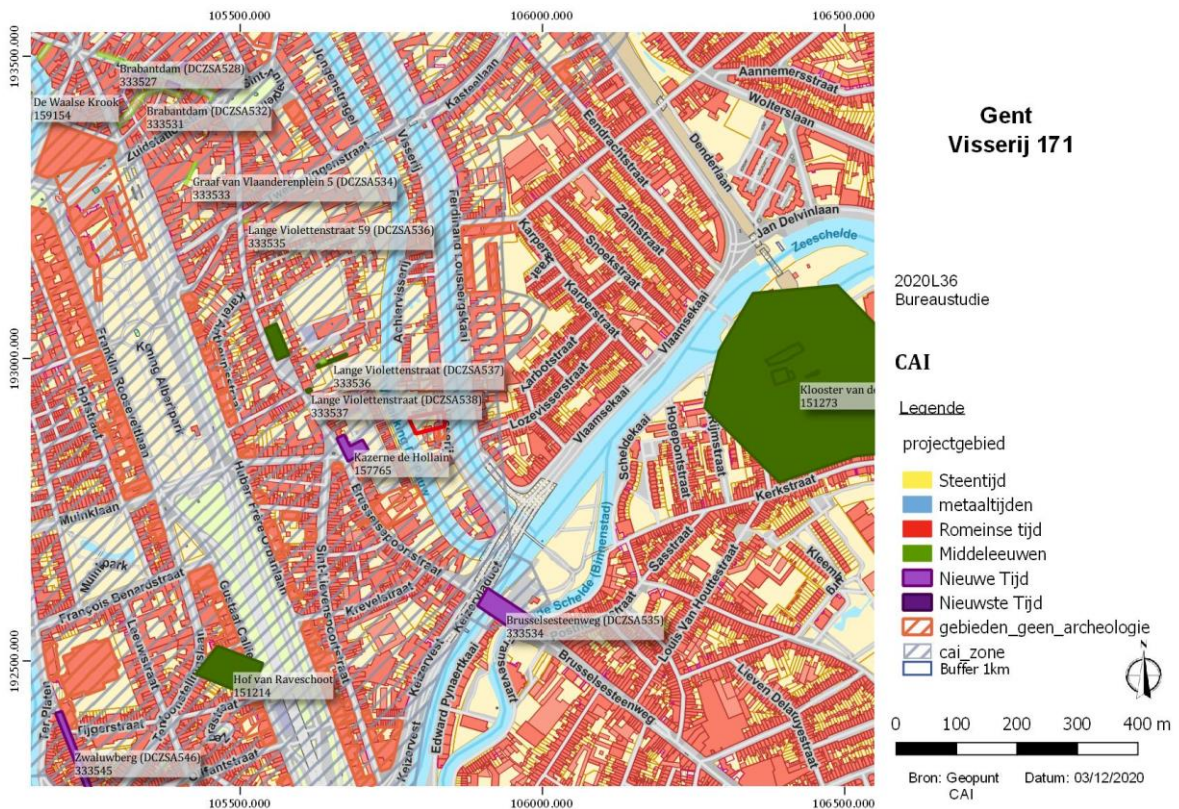
¹¹ Helskens M. 1993, pp. 33-34

¹² Laleman M-C & G. Stoops, 1996, pp. 120-140.

¹³ Charles L., Laleman M.-C., Lievois D. & Steurbaut P. 2008, p. 76.



Figuur 33 CAI (Centraal Archeologische Inventaris) op GRB-basiskaart. (Bron: CAI en geopunt)



Figuur 34 CAI (Centraal Archeologische Inventaris) op GRB-basiskaart. (Bron: CAI en geopunt)

3.6.2. ARCHEOLOGISCHE NOTA'S

Nota Gent Graaf van Vlaanderenplein¹⁴: naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen ten westen van het projectgebied werd een archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. Er werden in totaal 5 werkputten/sleuven aangelegd om het potentieel en de bewaringstoestand van het archeologisch erfgoed in te schatten. Op de aangelegde bodemprofielen werd een sterk verstoorde bodemopbouw opgemerkt. De verstoring kan in verband gebracht worden met de 19^{de} eeuwse – 20^{ste} eeuwse bouwactiviteiten.



Figuur 20 Rand van een aftakking (baksteen met grijze cement) van de overwelfde beek in het zuidelijke deel van het plangebied (sleuf 4).



Figuur 21 19^{de}/20^{ste}-eeuwse funderingssokkels (links en rechts aan de profielwand) in baksteen en grijze cement (sleuf 1 – S4, 5, 6 en 7).

Figuur 35 Zicht op een profiel en proefput van het onderzoek net ten zuiden van het plangebied. (bron: <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/13278>)

¹⁴ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/13278>

4. Synthese

4.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Aan de hand van de historische, cartografische en iconografische informatie kon worden achterhaald dat het plangebied tot waarschijnlijk het begin van de 19^{de} eeuw onbebouwd was en in gebruik als akkerland.

Op archeologisch vlak kan gesteld worden dat er in het algemeen een matig potentiële waarde aan het terrein kan worden toegeschreven. Rondom het plangebied werd nog maar weinig archeologisch onderzoek uitgevoerd.

Voor wat betreft de periode van de steentijden werden nog geen vondsten gedaan in de omgeving van het plangebied. Voor de pre-agrarische gemeenschappen (paleolithicum t/m neolithicum) was een ecologisch divers landschap belangrijk. De mens trok zijn tijdelijke kampementen meestal op langs overgangszones van nat naar droog, zoals bijvoorbeeld op droge zandruggen in beekvalleien. In dergelijke gradiëntzones zijn namelijk de rijkste en meest diverse voedingsbronnen aanwezig en was drinkwater binnen handbereik. Het plangebied is landschappelijk eerder gunstig gelegen voor het aantreffen van een paleobodem (alluvium van de Nederschelde). Echter, bouwactiviteiten en het rechtekken van de Nederschelde zullen er voor gezorgd hebben dat de bodemopbouw ernstig verstoord is. Bij de introductie van de landbouw werd de geschiktheid van de bodem voor het plegen van akkerbouw een cruciaal criterium. De eerste akkers werden op de vruchtbaarste en makkelijk te bewerken gronden aangelegd. Op de Ferrariskaart (1777) wordt ter hoogte van het plangebied akkerlanden weergegeven. Op archeologisch vlak kunnen zogenaamde grondvaste sporen (vanaf het neolithicum tot op heden) verwacht worden binnen het plangebied. Deze klassieke archeologische sporen kunnen zich manifesteren net onder het maaiveld. Ook hier moet er opnieuw rekening gehouden worden met een sterk beschadigde bodemopbouw als gevolg van de rechtekking van de Nederschelde.

4.2. Onderzoeksvragen

Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Binnen het plangebied werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Rondom het plangebied zijn weinig onderzoeken met ingreep in de bodem gekend. Enkele indicatoren wijzen op aanwezigheid in de late middeleeuwen, vooral ten westen van het plangebied (De Groene Hoye en t'Zand'). Op historisch kaartmateriaal vanaf de 16^{de} eeuw is het plangebied braakliggend/in gebruik als akkerland.

Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Op de orthofoto's is geen verstoring zichtbaar ter hoogte van de zone van de geplande werken. Het is wel niet onwaarschijnlijk dat de gronden aan de westelijke zijde aangevoerd/opgehoogde gronden betreffen (uitgraven De Pauw kanaal).

Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Niet van toepassing.

Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De geplande werken zullen een zekere impact hebben op het bodemarchief, vooral ter hoogte van de sleuffunderingen van de nieuwbouw, wadi, septische put en riolering.

Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan op basis van het bureauonderzoek alleen niet vastgesteld worden.

Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Verder onderzoek wordt niet noodzakelijk geacht, dit wordt toegelicht in het Programma van Maatregelen.

Besluit

De archeologienota werd opgesteld naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen binnen de historische stadskern van Gent. Het plangebied bevindt zich tussen de Visserij en de vertakking De Pauw, ter hoogte van Visserij 171. De opdrachtgever plant een nieuwbouw met bijhorende nutsleidingen en putten.

Op historisch kaartmateriaal bevindt het plangebied zich ten oosten van de wijk De Groene Hoye en t'Zand' aan de overzijde van de Nederschelde. Bebouwing verschijnt pas in de 19^{de} eeuw met de industrialisering. Op archeologisch vlak kunnen zich zogenaamde grondvaste klassieke sporen binnen het plangebied bevinden. De te nemen maatregelen worden besproken in het bijhorende programma van maatregelen.

Bibliografie

<https://www.geopunt.be/kaart>

<https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://maps.nls.uk/ww1/trenches/>

Audooren F. & Vantomhout A., 2018, *Het Spaans kasteel gent, van dwangburcht tot woonwijk*, Buren van de abdij, Gent.

Charles L., Laleman M.-C., Lievois D. & Steurbaut P. 2008, *Van walsites en speelhoven. Het vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619)*, Gent.

Charles L., Laleman M.-C., Lievois D. & Steurbaut P. 2008, Raveschootstraat, Hof van Raveschoot, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2*, p. 76.

De Groote K. & Eryvnc A., 2017, *Gentse geschiedenissen ofte, nieuwe historiën uit de oudheid der stad en illustere plaatsen omtrent Gent*, Stadsarcheologie Gent, Gent.

Gysseling M., 1960, *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*, deel I A-M, s.l.

Helskens M. 1993, Vondstmeldingen. Brusselsepoortstraat, kazerne de Hollain, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent jg. 17 afl. 1*, pp. 33-34
Literatuur (1993).

Laleman M-C & G. Stoops, *Ontwikkeling en verdediging in Gent*, in: *Uit Vlaamse bodem, 10 archeologische verhalen*, St-Niklaas, 1996, pp 120-140.

Laleman M.C., Bru M.-A. & Vermeiren G., 2010, *Onder het Sint-Pietersplein: van hoogadelijke begraafplaats tot parking*, Gent.

Stoops G. 2008, Gandastraat 7-9, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2*, pp. 28-32.

Stoops G. 2008, Gandastraat 5, Sint-Baafsabdij, Abdijkerk, *Stadsarcheologie Bodem en monument in Gent, 2/2*.

Vermeiren G., Bru M.-A. & Steurbaut P., 2017, *Langs Gentse wegen... Een kijk op de vroegstedelijke ontwikkeling*. In: De Groote K. & Eryvnc A., *Gentse Geschiedenissen Ofte, Nieuwe Historiën Uit De Oudheid Der Stad En Illustere Plaatsen Omtrent Gent*, Gent, pp. 7-22.

Vermeiren G., Bru M.-A. & Stoops G., 2018, *De Krook: een leerrijk boek*, Gent.

Figurenlijst

Figuur 1 Kaart met historische stadskern Gent (blauw) en aanduiding van het plangebied (rood kader). (bron: https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/140021)	4
Figuur 2 Beslissingsboom, criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen, deel 1. (bron: Agentschap Onroerend Erfgoed)	5
Figuur 3 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt, NGI)	6
Figuur 4 Detail van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt, NGI)	7
Figuur 5 GRB-basiskaart met aanduiding van het plangebied en betrokken perceelnummers. (Bron: geopunt)	7
Figuur 6 Recente orthofoto met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	8
Figuur 7 Uitsnede uit het plan bestaande toestand. (bron: opdrachtgever)	9
Figuur 8 Inplantingsplan nieuwe toestand. (bron: opdrachtgever)	10
Figuur 9 Funderings- en rioleringsplan nieuwe toestand. (bron: opdrachtgever)	11
Figuur 10 Doorsnede C. (bron: opdrachtgever)	11
Figuur 11 Projectie inplantingsplan op de GRB-basiskaart. (bron: geopunt)	12
Figuur 12 Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	13
Figuur 13 Detail van het digitaal hoogtemodel met hoogteprofielen. (Bron: geopunt)	14
Figuur 14 Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	14
Figuur 15 Tertiair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	15
Figuur 16 Quartair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)	16
Figuur 17 Uitleg type 3a Quartair geologische kaart. (Bron: geopunt)	16
Figuur 18 Bodemkaart met projectie van het plangebied. (Bron: geopunt)	17
Figuur 19 De eerste nederzetting met haar assen en aanduiding van het projectgebied (rode bol). (bron: VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, p. 12.)	18
Figuur 20 Het groeien uit de <i>portus</i> : (bron: VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, p.17.)	19
Figuur 21 Aanduiding van de tweede stadsomwalling op het kadasterplan (rood). De gekende patriciërswoningen (Stenen) te Gent (blauw) (bron: Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)	20
Figuur 22 Panoramisch plan van Gent uit 1534. (bron: Lukas - Art in Flanders VZW, photo Hugo Maertens)	21
Figuur 23 Plan uit 1649, Flandria Illustrata Sanderus (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Ghent,_Belgium_-_Map_1649.jpg)	22
Figuur 24 Kaart van Jacob van Deventer met aanduiding van het plangebied. (bron: Cartesius)	24
Figuur 25 projectgebied bij benadering weergegeven op Sanderuskaart 1641, Henricus Hondius, Frederick de Wit (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent)	25
Figuur 26 Villaret-kaart (1745-1748) met projectie van het plangebied. (bron: geopunt)	25
Figuur 27 Ferrariskaart (1777) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	26
Figuur 28 Kaart Vandermaelen (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)	26
Figuur 29 Topografische kaart uit 1841. (bron: geopunt)	27
Figuur 30 Topografische kaart uit 1858. (bron: geopunt)	27
Figuur 31 Orthofoto uit 1971. (Bron: geopunt)	28
Figuur 32 Orthofoto uit 1979-1990. (Bron: geopunt)	28
Figuur 33 CAI (Centraal Archeologische Inventaris) op GRB-basiskaart. (Bron: CAI en geopunt)	30
Figuur 34 CAI (Centraal Archeologische Inventaris) op GRB-basiskaart. (Bron: CAI en geopunt)	30
Figuur 31 Zicht op een profiel en proefput van het onderzoek net ten zuiden van het plangebied. (bron: https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/13278)	31